

CARTEA CA REGLARE DE CONTURI

VASILE POPOVICI

Ce tristețe acest volum postum al lui Adrian Marino! Scriu despre *Viața unui om singur* (Polirom, 2010) fără tragere de inimă, cu sentimentul că particip la rându-mi, inutil, la neînțelegerea generală indusă de neînțelegerea autorului față de sine însuși. Între toate reacțiile pro și contra, înduioșător a fost micul cor al ziarștilor țărăniști, gen Roxana Iordache, care, deși în afara oricărui calificări literare, s-au simțit datori «să-și exprime susținerea».

Iar neînțelegerea începe de la chiar proiectul acestor memorii lipsite de seninătate la o vârstă, altminteri, a împăcării și detașării. Adrian Marino se războiește și după moarte cu sine, cu familia, cu lumea literară, cu lumea largă. În afara unui capitol median, asupra căruia voi reveni, *Viața* autorului nu e o **justificare** și nici măcar o **confesiune tardivă**: e doar o revanșă, o relansare de vechi conflicte literare și umane, fără putință de soluționare după dispariția sa. În peste cinci sute de pagini format mare, cu litere mărunte, Adrian Marino se războiește cu propriul destin și cu armata celor care – crede el – nu l-au prețuit cum trebuie. *Viața unui om singur* la asta se reduce! Închizi cartea cuprins de o nemulțumire vie, ce ți s-a transferat din fiecare rând: acest om nu s-a înțeles pe sine însuși, nu s-a iubit și nu și-a găsit locul fiindcă s-a înșelat cu totul asupra propriului său rost în lume și-n lumea literelor. Într-un fel, autorul are azi, așa cum și-a dorit, ultimul cuvânt, dar statura sa iese diminuată din această reglare de conturi. Dacă prin cine știe ce cataclism geologic n-ar mai rămâne în bibliotecă decât acest op masiv, asupra căruia un viitor istoric al literaturii s-ar apleca pentru a reface mediul literar din vremea lui Marino, ei bine, acelui paleograf din viitor i s-ar lua orice șansă să-l apere pe cel ce se apără așa de neîndemânatic în aceste pagini. Cum e oare posibil ca un om ca el, care a scris în viața sa zeci de mii de pagini de **clarificări** și **sistematizări** despre probleme dintre cele mai complicate, să nu-și fi dat primul seama de deserviciul pe care și-l face sieși, postum?

Ce aflăm despre autor din chiar gura lui și – ceea ce e grav – de cele mai multe ori **fără voia lui** trezește perplexitatea. S-a vrut mai întâi critic literar, deși n-a iubit literatura și nici natura umană. S-a vrut apoi teoretician al criticii literare fără să iubească critica literară, redusă la varianta ei autohton-impresionistă. După 1989 a descoperit că imensa producție a cercetărilor sale, cuprinsă în tomuri uriașe, nu-i mai spune nimic și-și dă deodată seama că *nu asta ar fi vrut să facă*, ci istoria ideologiilor. Dacă a răătăcit o viață e numai fiindcă regimul sub care a trăit nu i-a permis să se exprime într-un domeniu care l-ar fi pasionat cu adevărat. A avut zeci de ani ambiția să realizeze imense sinteze, ceea ce i-a reușit, dar și-ar fi dorit să fie apreciat drept **creator** în domeniul criticii și al ideilor literare, ceea ce n-a fost niciodată. Ne fiind, după opinia sa, recenzat suficient și, tot după

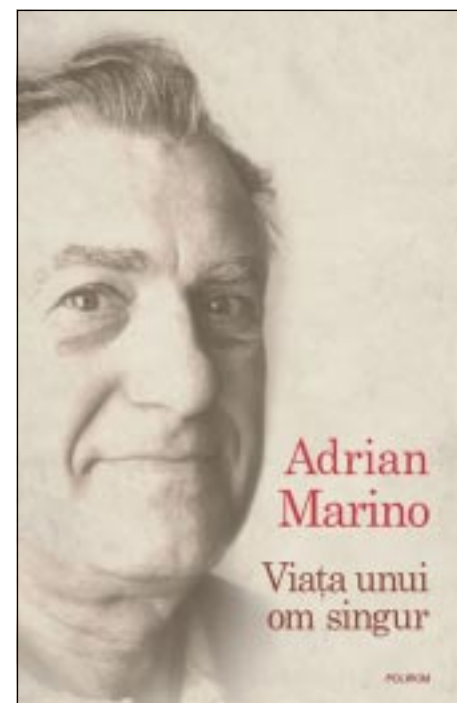
opinia sa, nebucurându-se de locul *ce i s-ar fi cuvenit*, a crezut că «*nu e recunoscut*». S-a înșelat încă o dată, grav. Adrian Marino era consultat și citit și recunoscut, dar cititorul său specializat, filolog, profesor, student, elev sârguincios, a înțeles înaintea sa și mult mai bine decât el care anume e locul lui: de om de bibliotecă, inegalabil compilator, autor de laborioase sinteze, însă nicidecum autor de sisteme sau constructor de viziuni originale. Cărțile sale au mari merite, dar **nu și meritul construcției**. Sunt rezultatul unui colosal efort de aglutinare de informație, pe orizontală și pe verticală, dar care nu formează o **operă de iluminare** pe baza unei înțelegeri originale și surprinzătoare, eventual riscante prin noutate, în măsură să provoace o revelație mai largă, să intre într-un **dialog** de idei. Este opera – monologică – a unui om care a fișat imens, cu o putere de rezistență și continuitate în muncă într-adevăr rare în cultura noastră, cu vocația lecturii, a asimilării și expunerii ce ar fi trebuit să facă din el un mare profesor universitar, ceea ce, din păcate, a fost împiedecat să fie. Rezultatul acestei munci nu trezește, e drept, entuziasmul debordant al cronicarului și nici frenezia cititorului obișnuit. Volumele sale copleșesc prin mărime, dar nu electricează în niciuna dintre paginile sale. Devin repede **instrumente de lucru**, indispensabile într-o cultură, fără a intra în categoria **surselor primare**, pur și simplu fiindcă sunt – nici mai mult, dar nici mai puțin decât – niște formidabile **surse intermediare**. Cu acest statut, Adrian Marino nu s-a mulțumit niciodată, greșind. Cititorii săi, orice va fi crezut el, l-au apreciat la adevărata lui valoare, pe care i-au recunoscut-o just și constant, deși, e drept, oarecum **tacit**, ceea ce, dacă ne gândim bine, e un mod de valorizare mai temeinică, de care n-au parte decât autorii clasicizați. Iar acești cititori ai săi au regretat ca Adrian Marino nu și-a dus la capăt cartea ce s-a dovedit a fi cea mai utilă, mai bine făcută și mai consultată dintre toate cărțile sale, *Dictionarul de idei literare*, abandonat la litera G.

Cu acestea voi trece la un inventar de lectură, fără nicio pretenție de sistematizare.

Ca tip uman, Adrian Marino e un mizantrop. Unul de tip special: e mizantropul dezgustat de faptul că i se întoarce dezgustul de semenii cu dezgust. Iar acest până la urmă handicap este atât de cuprinzător, încât ajunge să **ia forme stilistice**. Ascultați o secundă: «*Mulți colegi deveniți ofițeri au murit – regretabil – la asediul Odesei*.» Lăsăm deoparte «*mediocritatea*» profundă a colegilor săi de liceu, «*antiintelectualitatea*» lor «*de castă*», pentru a ne opri o clipă la enormitatea acestei paranteze deschise în corpul propoziției ce ne anunță dispariția lor pe câmpul de luptă: un lucru «*regretabil*»! În contextul inaderenței dintre *ei și ei*, dispariția lor e, desigur, «*regretabilă*», ca o concesie rece. Părinții au parte de portrete sumare, neiertătoare. Poate am fi înclinați să-i dăm dreptate fiului ulcerat de ororile vieții de familie, dacă nu am afla,

după câteva sute de pagini și oarecum în treacăt, faptul redus la întreaga lui banalitate că odioșii părinți și-au ajutat ani în șir pruncul, trecut de-acum de treizeci de ani, cu suma – importantă în anii 60 – de cinci sute de lei lunar, pentru ca deportarea la Lătești, în Bărăgan, să poată fi integral dedicată cititului. Ce devine posibil grație și suplimentului de alte cinci sute trimise de logodnică. Cu părinții ei însă «*nu aveam, în primii ani mai ales, în mod firesc și fără vina nimănui, nimic comun*». Ți-ar trebui câteva pagini bune ca să analizezi cum se cuvine inegalabila turnură: «*în mod firesc și fără vina nimănui*». Savantul Eugen Coșeriu are parte, «*la una din revederile tardive*», de o «*ironic-delicată aluzie*» la trecutul său legionar. Omul, ce să facă, «*a răs*». După care Adrian Marino adaugă: «*dar, pe atunci, nu era deloc de răs*». Ce-ar mai fi de spus?! Te poți opri la acest unic detaliu stilistic, ca să înțelegi în toată abisalitatea ei drama omului «*singur*» care a fost Adrian Marino. Regretă, după ani, un articol pe care l-a scris despre «*onirismul*» lui D. Țepeneag. Ca o scuză: «*eram la Cluj, izolat*». Dar: «*autorul îmi era sincer antipatic, pe atunci*». Mai cu seamă acest «*sincer*» e, în context, fără pereche. În general, oamenii se împart în două categorii distincte: cei care au scris și au scris **de bine** despre Adrian Marino, oameni cu evidente calități (inclusiv cercetătorul Mircea Popa de la Cluj devine astfel o persoană cu merite), pe de-o parte, și cei ce au scris de rău sau deloc, care merită încondeiați – o dată, de două ori, de foarte multe ori în cele cinci sute de pagini format mare, în mereu aceiași termeni și cu aceleași povești. Cei din urmă s-au mai putut salva, unii, dacă au apucat să spună și **de bine**. Astfel, ei au fost trecuți urgent de la condamnați la grațiați: condamnați în primele capitole, grațiați la recurs, în ultimele. Oile negre: Dan C. Mihăilescu (cu tot cu soție!), Ileana Mălăncioiu, C. Noica, Gabriel Liiceanu («*mafia Liiceanu*», nu ezită să ne anunțe Adrian Marino, și s-o repete), Andrei Pleșu, Livius Ciocârlie, Horia-Roman Patapievici, Mircea Zăciu cu toată școala lui clujeană și mulți, mulți alții, toți, ca un făcut, din a căror mafie ne-am tot dori să fim.

Disprețul, starea sa fundamentală de a fi, se exprimă prin cuvântul care-i vine cel mai des sub peniță: «*mediocru*», cu varianta agravantă «*mediocritate*». Cei mai buni de-abia dacă se ridică la nivelul unor «*profesori de liceu*». Cum să te oprești atunci să nu judeci la rândul ți gusturile acestui intelectual intratabil și cum să nu cazii, observându-le, în caricatură? În muzică, George Gershwin «*îmi spune în continuare ceva*», convins că această preferință îl distinge fundamental de «*lalaiala*» autohtonă. «*Dar marea pasiune a rămas, în continuare, Mozart. Pentru imensa claritate a muzicii sale. Pentru arhitectura sa simfonică solemnă și inegalabilă. Pentru spiritul său magnific, olimpien, de o superioritate calmă, copleșitoare*» etc. «*Nu mi-a plăcut teatrul*»

Îi plac însă filmele – de acțiune, despre care «*ar putea continua pe pagini întregi, fiind destul de orientat în acest domeniu*». Poezia, deși a scris despre viața și opera lui Macedonski, **nu-i spune nimic**: l-ar confunda cu mediul național (românul s-a născut poet). Cât despre proză, dezinteres total.

Se duce în presa noastră, mai cu seamă în «*Evenimentul zilei*», o întreagă campanie despre angajamentul lui Adrian Marino la Securitate. În fond, unde e controversa și dubiul? Răspunsul l-a dat chiar Adrian Marino în volumul de față, pentru cei ce au răzbit până la paginile 227 – 256 (cap. *Relațiile cu regimul*). Nu până la capăt, nu foarte sincer, dar destul de clar ni se spun destule: da, a colaborat, deși regretă și deși, azi încă, își găsește scuze. Iar la acest capitol, în ce mă privește, nu-l condamn cu totul, din motive pe care el însuși le aduce și care mi se par de acceptat în condițiile anilor de închisoare pe care i-a făcut, urmați de ani de domiciliu forțat și de izolare socială. Fără să am dovezi, am totuși convingerea că Adrian Marino a scăldat-o în rapoartele sale către Securitate, așa cum au făcut-o mulți dintre cei strănși cu ușa. Și pe care procurorii din presa de azi îi strâng și ei, încă o dată, cu ușa, uitându-i cu totul pe adevărații tartori, vârfuri de partid și organe de represiune (m-am pronunțat o dată asupra acestui aspect, nu mai revin și nimic nu mă va face să-mi schimb vreodată părerea).

Mult mai plăcute la lectură sunt ultimele capitole, despre evoluția lui Adrian Marino după 1989. Degajat de frustrările anterioare, recunoscut – deși nerecuperat – de noul regim, capabil să se exprime în domenii până atunci interzise, eliberat, acesta e cuvântul, din biblioteca și din proiectele sale faraonice, spre care privește de-acum cu indiferență, dacă nu chiar cu un oarecare resentiment, Adrian Marino pare că trăiește o tinerețe pe care n-a avut-o niciodată. Se umanizează și își eliberează privirea. Pasărea greoaie, fără aripi, nu se mai uită cu jind spre cerul săgetat de zborul miilor de păsărele ce se rotesc cu grație în văzduhul ce le poartă fără urmă de efort.